

Jan Kopecký – Knížecí zrcadlo Jana ze Salisbury

Oponentní posudek diplomové práce

Diplomand si zvolil jako téma diplomové práce osobnost do jisté míry reprezentující výraznou epochu evropských kulturních dějin – církevního diplomata a velkého latinského prozaika Jana ze Salisbury (1115?–1180), konkrétně posouzení jeho životního osudu a překlad 4: knihy jeho nejvýznamnějšího díla *Policraticus*, která se zabývá povinnostmi křesťanského vládce a nebezpečími lidské povahy a reality politického mocenského boje, jež ohrožují úspěch každého panovníka v jeho úkolech ve světě smrtelníků, ale především jeho naději na příznivé posouzení v očích spravedlnosti Boží.

Těžištěm diplomové práce je překlad uvedené části Janova stěžejního díla, které považováno za jeden z nesporných vrcholů latinské středověké prózy a jeho autor za špičkového představitele tzv. „renesance 12. století“, zakořeněné do duchovního prostředí francouzské a anglické církve 12. století, jež byla sjednocena frankofonním prostředím jejích elit jak na území francouzského království a jeho přímých lén, tak normanskou dynastií a šlechtou tehdy pevně ovládaným královstvím anglickým. Klasicistické vzdělání a stylistické schopnosti Jana ze Salisbury představují z jistého hlediska jeden z nejvýraznějších úspěchů tehdejšího systému církevního vzdělání franko-normanského regionu, který v této době převzal duchovní vedení Evropy až do období, kdy i na sever od Alp v 15. století převládl vliv italského humanismu a jako primární ohnisko evropského kulturního vývoje se tak na několik století opět prosadilo Středomoří (a to zčásti i v protestantských oblastech Evropy).

Z toho hlediska je tedy každý pokus o překlad textu Jana ze Salisbury do moderního jazyka náročným úkolem. Mohu konstatovat, že autor diplomové práce tento úkol zvládl na solidní úrovni. Vyrovnává se poučeně a svědomitě s atmosférou a významovými odstíny Janova textu, jenž kombinuje syntaktické vzorce, motivy a myšlenkové konstrukty převzaté z klasické římské literatury s výrazným vlivem patristické a raně scholastické teologie a současně bohatě využívá motiviku biblickou, která se do textu prosazuje velmi početnými přímými i nepřímými citáty vulgátního biblického textu. Překladatel usiluje o co

nejjednotnější převod klíčových pojmů Janova myšlení, což kvalitě překladu velmi prospívá. Styl překladu funkčně odpovídá klasicistickému stylu originálu v tom smyslu, že používá především stylově neutrálních jazykových prostředků s citlivě odměřovaným odstínem knižnosti. Na tomto pozadí pak ústrojně vystupují citáty z klasické literatury přebírané z moderních českých překladů a diplomandem někdy samostatně upravované volné i doslovné citáty biblické. V jejich převodu do češtiny diplomand zvolil postup, který kombinuje znění ekumenického překladu Bible v jeho sémantické propracovanosti, podpořené odbornými výsledky biblistiky 20. století, a překladu Hejčlova, který je na druhé straně daleko více práv latinskému znění Vulgáty, tedy textu, jenž reprezentoval Bibli Janovi ze Salisbury. Jde o postup jistě poněkud subjektivní, podle mého názoru však správný a vzhledem k tradici biblického textu v evropském latinském středověku jedině možný. Vůči překladu je zrcadlově otištěn latinský text originálu podle dosud jediné úplné edice *Policraticu* (C.C.J. Webb 1909). K textu latinského originálu připojený poznámkový aparát identifikuje citáty a parafráze autorových pramenů a na několika místech se vyjadřuje k textově kritickým variantám, které mají výrazný vliv na věcné pochopení autorových myšlenek. Jako doplňky diplomand připojil k překladu 4. knihy *Policraticu* i dvě další pasáže tohoto díla, jež mají ke 4. knize věcný vztah.

Diplomand měl původně v úmyslu doprovodit svůj překlad úvodními kapitolami, které by se zabývaly životem Jana ze Salisbury, jeho dílem jako celkem, významem 4. knihy v tomto celku a jejím postavením ve vývoji žánru „knížecího zrcadla“ v latinské středověké literatuře. Patrně z časových důvodů bylo z tohoto záměru, předpokládaného zadáním diplomové práce, realizováno jen torzo. Diplomand na základě poučené znalosti veškeré významné moderní sekundární literatury podal vyvážený a střízlivý obraz životní pouti Jana ze Salisbury se zralým pochopením církevně-historických okolností jeho činnosti. Střízlivě volí mezi hypotézami badatelů ty nejpravděpodobnější a nejméně subjektivní. Postava Jana jako mimořádně úspěšného intelektuála své doby, jenž se dokázal vyhnout jak kompromitaci spoluprací s příliš vyhraněnými držiteli moci, tak své diskreditaci vzdorem vůči nim vyvstává z této kapitoly úvodu zdařile a plasticky.

Ostatní původní cíle úvodního textu jsou však jen načrtnuty na čtyřech stranách práce (s. 19–22). I na nich je možno pozorovat, že diplomand by se jim patrně věnoval úspěšně. Je ochoten kritizovat neúspěch Jana při hledání přehledné kompozice 4. knihy, výstižně charakterizovat jeho filozofické pojetí panovnické osoby a vystihnout jeho novátorství ve využití Aristotelových myšlenek, jež ve 12. století ještě nebyly k dispozici v souhrnných latinských

překladech a nebyly doprovozeny podrobnými komentáři, jak je znalo následující 13. století. To vše však diplomand činí vždy jen v několika málo větách, jež jsou často zhuštěné až na úkor srozumitelnosti.

Za výrazný nedostatek této krátké části práce považují skutečnost, že diplomand se ve své zmínce o možném časovém zařazení vzniku díla *Policraticus* nevyhnul rozporu se svým vlastním tvrzením o několik stránek dříve – na s.20 cituje názor, že *Policraticus* vznikl v období 1157–1159, na s. 11 však tvrdí, že Jan ze Salisbury pracoval na svých stěžejních dílech v období nepřítzně krále Jindřicha II., kdy byl zbaven možnosti působit veřejně. Zde ovšem uvádí pravděpodobně správný předpoklad, že již v létě 1157 se Janovo postavení normalizovalo a je citován přijatelný důkaz tohoto názoru. Nebylo samozřejmě povinností diplomanda vyřešit tuto otázku s konečnou nebo i jen dočasnou platností, rozhodně by si však tohoto problému povšiml, kdyby mohl věnovat úvodním partiím své práce tolik času, kolik odpovídalo jejich definici v zadání tématu diplomové práce.

V závěrečné pasáži úvodní části práce diplomand odůvodňuje svou volbu starší edice díla Jana ze Salisbury jako základní pro svůj překlad a pečlivě dokazuje srovnáním vůči částečné edici novější, že alespoň ve 4. knize *Policraticu* jeho volba nijak neovlivňuje spolehlivost jeho výchozího textu.

Diplomand i z formálního hlediska dobře zvládá práci s odbornou literaturou. Při technické přípravě diplomové práce využil svých znalostí typografického prostředí LATEX k tomu, aby dal svému textu uhlazenou typografickou formu a mimo jiné spolehlivě synchronizoval sazbu latinského originálu a svého českého překladu.

Jazyk úvodních částí práce, tedy vlastní text diplomanda (k jazykové úrovni jeho překladu se tento posudek vyjadřuje již výše) je obecně na velmi dobré úrovni, přesný a zároveň plynulý. Na některých místech je však spěch nutný při dokončování práce patrný na lakunách, jež ztěžují nebo znemožňují pochopení diplomandových myšlenek. Zvláště jsou patrné a rušivé četné typografické chyby v latinských citátech úvodní části práce.

Na základě tohoto posudku doporučuji diplomovou práci k obhajobě.

Jan Kalivoda
Univerzita Karlova – Filozofická fakulta
Ústav řeckých a latinských studií
Celetná 20
116 42 Praha 1